

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΠΑΤΣΗΣ

Εσωτερική Έναντι Εξωτερικής Υποτίμησης στην Ελληνική Οικονομία

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΑΡΙΟΛΗΣ & ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΡΟΔΟΥΣΑΚΗΣ

Σειρά Δημοσιεύσεων Οικονομικού Τμήματος
Αρ. 62

ΙΟΥΛΙΟΣ 2017

Εσωτερική Έναντι Εξωτερικής Υποτίμησης στην Ελληνική Οικονομία*

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΑΡΙΟΛΗΣ

Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης, Πάντειο Πανεπιστήμιο, και ΙΚΕ Δημήτρης Μπάτσης, mariolis@hotmail.gr

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΡΟΔΟΥΣΑΚΗΣ

Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης, Πάντειο Πανεπιστήμιο, και ΙΚΕ Δημήτρης Μπάτσης, prodousakis@gmail.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο παρόν άρθρο πραγματοποιείται μία υποθετική εμπειρική σύγκριση των επιπτώσεων της εσωτερικής με την εξωτερική υποτίμηση στη διεθνή ανταγωνιστικότητα και στη διαταξική κατανομή του κοινωνικού εισοδήματος της ελληνικής οικονομίας. Για αυτόν τον σκοπό, κατασκευάζονται δύο ομόλογα δυναμικά τιμιακά υποδείγματα εισροών-εκροών, τα οποία εφοδιάζονται με στατιστικά στοιχεία από τον Συμμετρικό Πίνακα Εισροών-Εκροών του έτους 2010. Τα ευρήματα δείχνουν ότι η εσωτερική υποτίμηση συνιστά μία συγκριτικά αργή και αναποτελεσματική διαδικασία βελτίωσης της διεθνούς ανταγωνιστικότητας, η οποία ανακατανέμει, επίσης, το εισόδημα υπέρ των κερδών, σε όχι ασήμαντο βάθος χρόνου.

1. Εισαγωγή

Η λεγόμενη εσωτερική υποτίμηση, δηλαδή η περικοπή χρηματικών μισθών, η επακόλουθη μείωση των τιμών, σε ποσοστό μικρότερο, κατά κανόνα, από εκείνο των χρηματικών μισθών, και, έτσι, η μείωση των πραγματικών μισθών και η αύξηση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας, είναι ένα από τα βασικά μέσα οικονομικής πολιτικής, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν στην μετά-2010 ελληνική οικονομία.

Εάν ο στόχος των αρχών, οι οποίες το επέλεξαν, ήταν μία άξια λόγου αύξηση των εξαγωγών, τότε αποτελεί γεγονός, επτά χρόνια μετά, ότι αυτό το μέσο δεν απέδωσε τα αναμενόμενα. Εκτιμάται, σε διάφορες μελέτες, ότι, κατά την περίοδο 2009-2013, οι μέσοι πραγματικοί μισθοί μειώθηκαν κατά 24%.¹ Ωστόσο, αυτή η ισχυρή μείωση δεν οδήγησε σε ευσταθή και σημαντική άνοδο των εξαγωγών. Μάλιστα, σε σταθερές τιμές του έτους 2010, οι εξαγωγές μειώθηκαν κατά 3.3%, οι εισαγωγές μειώθηκαν κατά 15.5%, ενώ το μερίδιο των εξαγωγών της ελληνικής οικονομίας στις

* Πρώτη εκδοχή του αναλυτικού πλαισίου του παρόντος άρθρου παρουσιάστηκε σε εργαστήριο της Ομάδας Μελέτης Στραφαιανών Οικονομικών, στις 11 Νοεμβρίου 2016 στο Πάντειο Πανεπιστήμιο. Ευχαριστούμε τις/τους Ειρήνη Λεριού, Νίκο Ντεμίρογλου, Μαρία Παντζαρτζίδου και Γιώργο Σώκλη για σχόλια, προτάσεις και συζητήσεις. Εμπειρικά ευρήματα του άρθρου παρουσιάστηκαν σε εκδήλωση του Ευρωπαϊκού Δικτύου Ερευνών Κοινωνικής και Οικονομικής Πολιτικής στο Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Πατρών, 21 Μαρτίου 2017, και στο 2ο Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο με θέμα «Παραγωγική Ανασυγκρότηση της Ελλάδας: Οικονομική Κρίση και Προοπτικές Ανάπτυξης», ΤΕΙ Κεντρικής Μακεδονίας, Σέρρες, 5-6 Μαΐου 2017.

¹ Βλέπε, για παράδειγμα, International Labour Organization (2015).

παγκόσμιες εξαγωγές μειώθηκε κατά 9.4%.² Επομένως, η παρατηρούμενη, βαθμιαία βελτίωση του ελληνικού εξωτερικού ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών ανάγεται, κυρίως, στην καθίζηση των εισαγωγών, η οποία ακολούθησε εκείνη της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας, παρά στην αύξηση των εξαγωγών. Αντιθέτως, στην περίπτωση όπου η Ελλάδα θα είχε δικό της νόμισμα, θα έπρεπε να – και αναμφίβολα θα είχε – χρησιμοποιηθεί το μέσο (ή και το μέσο) της εξωτερικής υποτίμησης, δηλαδή της νομισματικής υποτίμησης.

Στο παρόν άρθρο πραγματοποιείται μία υποθετική, αλλά υπό συγκεκριμένους όρους, *εμπειρική* σύγκριση των επιπτώσεων της εσωτερικής με την εξωτερική υποτίμηση:

- (i) στη διεθνή ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας, όπου αυτή μετράται σε όρους της σε ευρώ εκφρασμένης αξίας των υφιστάμενων ημεδαπών εξαγωγών, και
- (ii) στη διαταξική κατανομή του εισοδήματος.³

Για αυτόν το σκοπό, κατασκευάζονται δύο ομόλογα δυναμικά τιμιακά υποδείγματα εισροών-εκροών, τα οποία εφοδιάζονται με στατιστικά στοιχεία από το Συμμετρικό Πίνακα Εισροών-Εκροών (*SIOT*) της ελληνικής οικονομίας, του έτους 2010. Η αφετηριακή λογική της κατασκευής του υποδείγματος για την εξωτερική υποτίμηση, καθώς και η διαδικασία εφοδιασμού του με επεξεργασμένα στατιστικά στοιχεία, έχει εκτεθεί, κατά βάση, στα Μαριόλης *et al.* (1997) και Katsinos and Mariolis (2012), ενώ εκείνη του υποδείγματος για την εσωτερική υποτίμηση είναι ανάλογη.⁴ Οι *SIOTs* και τα κλαδικά επίπεδα απασχόλησης εργασίας της ελληνικής οικονομίας είναι διαθέσιμα από την *EUROSTAT*-ΕΛΣΤΑΤ, ενώ ο Πίνακας για το έτος 2010 επιλέχτηκε όχι μόνο γιατί ήταν ο πιο πρόσφατος, από τους διαθέσιμους, αλλά και γιατί το έτος 2010 άρχισε να εφαρμόζεται συστηματικά η πολιτική της εσωτερικής υποτίμησης.

Το υπόλοιπο του παρόντος άρθρου δομείται ως εξής: Στην Ενότητα 2 παρουσιάζονται τα δύο τιμιακά υποδείγματα και δίνονται οι βασικές ιδιότητες τους. Στην Ενότητα 3 εκτίθενται και αξιολογούνται τα εμπειρικά ευρήματα. Τέλος, η Ενότητα 4 είναι συμπερασματική.

² Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ και της Παγκόσμιας Τράπεζας.

³ Για τις βασικές θεωρητικές νομοτέλειες, οι οποίες διέπουν τα υπό εξέταση μεγέθη, υπό την υπόθεση των σταθερών αποδόσεων κλίμακας και της πλήρους απασχόλησης του επενδεδυμένου κεφαλαίου, βλέπε Metcalfe and Steedman (1981) και Mariolis (2008). Για την περίπτωση της υποαπασχόλησης του κεφαλαίου, βλέπε Blecker (2011).

⁴ Ωστόσο, το παρόν υπόδειγμα εξωτερικής υποτίμησης είναι πιο πλήρες από τα προαναφερθέντα, διότι περιλαμβάνει ρητά τους κλαδικούς πραγματικούς μισθούς και, επίσης, τους «αποσυνθέτει» σε εγχωρίως παραγόμενα και εισαγόμενα εμπορεύματα.

2. Τα υποδείγματα

2.1. Υποθέσεις

Εισάγουμε τις συνήθεις υποθέσεις της εμπειρικής ανάλυσης εισροών-εκροών και, επιπλέον, ότι:

(i). Ως φυσική μονάδα μέτρησης κάθε εμπορεύματος επιλέγεται εκείνη η ποσότητά του, της οποίας η τιμή αγοράς ισούται με μία (1) νομισματική μονάδα, και η οποία συνίσταται, στην προκείμενη περίπτωση, σε ένα (1) εκατομμύριο ευρώ.

(ii). Οι σε ευρώ εκφρασμένες τιμές των εισαγομένων εμπορευμάτων, τα κλαδικά ονομαστικά ποσοστά κέρδους, και οι συντελεστές καθαρών φόρων (φόροι μείον επιδοτήσεις) επί των εμπορευμάτων, ανά μονάδα ακαθάριστης εγχώριας παραγωγής, είναι αμετάβλητα.⁵

(iii). Στην περίπτωση της εξωτερικής υποτίμησης, αμετάβλητα είναι και τα κλαδικά πραγματικά ωρομίσθια.

(iv). Δεν υπάρχει υποκατάσταση στην παραγωγή και στην κατανάλωση.

2.2. Η βασική εξίσωση

Επομένως, τη στιγμή «μηδέν», δηλαδή πριν από οποιαδήποτε υποτίμηση, για το διάνυσμα τιμών, $\mathbf{p}_0 = [1, 1, \dots, 1]$, των εγχωρίως παραγομένων εμπορευμάτων ισχύει η ακόλουθη εξίσωση:⁶

$$\mathbf{p}_0 = (\mathbf{p}_0 \mathbf{D} + E_0 \mathbf{p}^* \mathbf{M} + \mathbf{p}_0 \hat{\mathbf{T}}) [\mathbf{I} + \hat{\mathbf{r}}] + \mathbf{w}_0 \hat{\mathbf{L}} \quad (1)$$

όπου $E_0 = 1$ είναι η ονομαστική συναλλαγματική ισοτιμία, $\mathbf{p}^* = [1, 1, \dots, 1]$ είναι το σε ευρώ εκφρασμένο διάνυσμα τιμών των εισαγομένων εμπορευμάτων, \mathbf{D} , \mathbf{M} είναι οι μήτρες Leontief των άμεσων τεχνικών συντελεστών σε εγχωρίως παραγόμενα και εισαγόμενα εμπορεύματα, αντιστοίχως, $\hat{\mathbf{T}}$ είναι η μήτρα των συντελεστών καθαρών φόρων επί των εμπορευμάτων, \mathbf{I} είναι η μοναδιαία μήτρα, $\hat{\mathbf{r}}$ είναι η μήτρα των κλαδικών ποσοστών κέρδους, $r_j > -1$ και $\hat{\mathbf{r}} \neq \mathbf{0}$, \mathbf{w}_0 είναι το διάνυσμα των κλαδικών χρηματικών ωρομισθίων, και $\hat{\mathbf{L}}$ είναι η μήτρα των κλαδικών αμέσων εισροών εργασίας ανά μονάδα ακαθάριστης εγχώριας παραγωγής.

⁵ Λόγω του ότι οι διαθέσιμοι *SIOs* δεν περιέχουν μήτρες αποσβέσεων και παγίου κεφαλαίου, τα υποδείγματά μας περιέχουν μόνο κυκλοφορούν κεφάλαιο. Ως εκ τούτου, ό,τι αποκαλέσαμε «ποσοστό κέρδους» είναι, στην πραγματικότητα, δείκτης αποδοτικότητας του μοναδιαίου κόστους σε κυκλοφορούν κεφάλαιο.

⁶ Τα διανύσματα και οι μήτρες γράφονται με έντονους χαρακτήρες. Το σύμβολο « $\hat{}$ » δηλώνει διαγώνια μήτρα, και το $\lambda[\mathbf{A}]$ συμβολίζει την Perron-Frobenius ιδιοτιμή μίας ημι-θετικής $n \times n$ μήτρας \mathbf{A} .

2.3. Εσωτερική υποτίμηση

Η εξίσωση (1) γράφεται ως εξής:

$$\mathbf{p}_0 = \mathbf{p}_0 \mathbf{F} + \mathbf{m} + \mathbf{w}_0 \hat{\mathbf{L}} \quad (2)$$

όπου $\mathbf{F} \equiv [\mathbf{D} + \hat{\mathbf{T}}][\mathbf{I} + \hat{\mathbf{r}}]$, με $\lambda[\mathbf{F}] < 1$ (θεώρησε την εξίσωση (1)), και $\mathbf{m} \equiv E_0 \mathbf{p}^* \mathbf{M}[\mathbf{I} + \hat{\mathbf{r}}]$.

Προκειμένου να απεικονιστεί η περίπτωση της εσωτερικής υποτίμησης, θεωρούμε την ακόλουθη δυναμική εκδοχή της εξίσωσης (2):

$$\mathbf{p}_{t+1} = \mathbf{p}_t \mathbf{F} + \mathbf{m} + \mathbf{w}_1 \hat{\mathbf{L}}, \quad t = 0, 1, 2, \dots \quad (3)$$

όπου $\mathbf{w}_1 \equiv (1 - \varepsilon)\mathbf{w}_0$ και ε , $0 < \varepsilon < 1$, είναι το ενιαίο ποσοστό της μείωσης των χρηματικών μισθών. Η λύση της εξίσωσης (3) είναι

$$\mathbf{p}_{t+1} = \mathbf{p}_0 \mathbf{F}^{t+1} + (\mathbf{m} + \mathbf{w}_1 \hat{\mathbf{L}})[\mathbf{F}^t + \mathbf{F}^{t-1} + \dots + \mathbf{F} + \mathbf{I}]$$

από την οποία έπονται τα ακόλουθα:

$$(i). \lim_{t \rightarrow +\infty} \mathbf{p}_{t+1} = \mathbf{p}_\infty \equiv (\mathbf{m} + \mathbf{w}_1 \hat{\mathbf{L}})[\mathbf{I} - \mathbf{F}]^{-1},$$

δεδομένου ότι $\lambda[\mathbf{F}] < 1$ (βλέπε, για παράδειγμα, Krause, 2015, ch. 1).

$$(ii). \mathbf{p}_\infty = \mathbf{p}_0 - \varepsilon \mathbf{w}_0 \hat{\mathbf{L}}[\mathbf{I} - \mathbf{F}]^{-1}.$$

$$(iii). \varepsilon^{-1}(\mathbf{p}_{t+1} - \mathbf{p}_t) = -\mathbf{w}_0 \hat{\mathbf{L}} \mathbf{F}^t \leq \mathbf{0},$$

όπου τα μεγέθη $\mathbf{w}_0 \hat{\mathbf{L}} \mathbf{F}^t$ δύνανται να ονομαστούν «χρονολογημένες ποσότητες εργασίας» (βλέπε Sraffa, 1960, ch. 6). Αυτές οι ποσότητες καθορίζουν, επομένως, την ανά περίοδο μη-μείωση των εμπορευματικών τιμών συνεπεία εσωτερικής υποτίμησης.

(iv). Έστω $\mathbf{E}\mathbf{x}$ ($\geq \mathbf{0}$) το διάνυσμα των υφιστάμενων ημεδαπών εξαγωγών. Ο δείκτης διεθνούς ανταγωνιστικότητας

$$q \equiv E(\mathbf{p}\mathbf{E}\mathbf{x})^{-1} \quad (4)$$

αυξάνεται συνεχώς, τείνοντας στην τιμή $(\mathbf{p}_\infty \mathbf{E}\mathbf{x})^{-1}$.

(v). Έστω \mathbf{x} ($> \mathbf{0}$) το διάνυσμα της υφιστάμενης ακαθάριστης εγχώριας παραγωγής, και $\mathbf{A} \equiv \mathbf{D} + \mathbf{M} + \hat{\mathbf{T}}$. Το αρχικό μέσο ποσοστό των κερδών ορίζεται ως (βλέπε εξίσωση (1))

$$r_0 \equiv (\mathbf{p}_0 \mathbf{A} \hat{\mathbf{r}} \mathbf{x})(\mathbf{p}_0 \mathbf{A} \mathbf{x})^{-1}$$

και ο μέσος ρυθμός πληθωρισμού ορίζεται ως

$$\pi_t \equiv [(\mathbf{p}_{t+1} - \mathbf{p}_t) \mathbf{x}](\mathbf{p}_t \mathbf{x})^{-1}$$

Δεδομένου ότι $\mathbf{p}_{t+1} \leq \mathbf{p}_t$ και $\lim_{t \rightarrow +\infty} \pi_t = 0$, έπεται ότι το πραγματικό μέσο ποσοστό των κερδών (Sraffa, 1932, p. 50), το οποίο ορίζεται ως

$$\rho_t \equiv (r_0 - \pi_t)(1 + \pi_t)^{-1} \quad (5)$$

καταρχάς αυξάνεται και εν συνεχεία μειώνεται συνεχώς, επιστρέφοντας, μακροχρονίως, στην τιμή r_0 .

2.4. Εξωτερική υποτίμηση

Εάν \mathbf{B} και \mathbf{B}^* είναι οι μήτρες των πραγματικών ωρομισθίων σε εγχωρίως παραγόμενα και εισαγόμενα εμπορεύματα, αντιστοίχως, τότε

$$\mathbf{w}_0 = \mathbf{p}_0 \mathbf{B} + E_0 \mathbf{p}^* \mathbf{B}^*$$

και, επομένως, η εξίσωση (1) γράφεται ως

$$\mathbf{p}_0 = \mathbf{p}_0 \mathbf{G} + E_0 \mathbf{h} \quad (6)$$

όπου $\mathbf{G} \equiv [\mathbf{D} + \hat{\mathbf{T}}][\mathbf{I} + \hat{\mathbf{r}}] + \mathbf{B}\hat{\mathbf{L}}$, με $\lambda[\mathbf{G}] < 1$ (θεώρησε την εξίσωση (1)), και $\mathbf{h} \equiv \mathbf{p}^* [\mathbf{M}[\mathbf{I} + \hat{\mathbf{r}}] + \mathbf{B}^*\hat{\mathbf{L}}]$.⁷

Προκειμένου να απεικονιστεί η περίπτωση της εξωτερικής υποτίμησης, θεωρούμε την ακόλουθη δυναμική εκδοχή της εξίσωσης (6):

$$\mathbf{p}_{t+1} = \mathbf{p}_t \mathbf{G} + E_1 \mathbf{h}, \quad t = 0, 1, 2, \dots \quad (7)$$

όπου $E_1 \equiv (1 + \varepsilon)E_0$ και $\varepsilon (> 0)$ είναι το ποσοστό της ονομαστικής υποτίμησης. Η λύση της εξίσωσης (7) είναι

$$\mathbf{p}_{t+1} = \mathbf{p}_0 \mathbf{G}^{t+1} + E_1 \mathbf{h} [\mathbf{G}^t + \mathbf{G}^{t-1} + \dots + \mathbf{G} + \mathbf{I}]$$

από την οποία έπονται τα ακόλουθα:

(i). $\lim_{t \rightarrow +\infty} \mathbf{p}_{t+1} = \mathbf{p}_\infty \equiv E_1 \mathbf{h} [\mathbf{I} - \mathbf{G}]^{-1}$,

δεδομένου ότι $\lambda[\mathbf{G}] < 1$.

(ii). $\mathbf{p}_\infty = (1 + \varepsilon)\mathbf{p}_0$.

(iii). $\varepsilon^{-1}(\mathbf{p}_{t+1} - \mathbf{p}_t) = \mathbf{h}\mathbf{G}^t > \mathbf{0}$, όπου τα μεγέθη $\mathbf{h}\mathbf{G}^t$ δύνανται να ονομαστούν «χρονολογημένες ποσότητες εισαγομένων εισροών». Αυτές οι ποσότητες καθορίζουν, επομένως, την ανά περίοδο αύξηση των εμπορευματικών τιμών συνεπεία εξωτερικής υποτίμησης.

⁷ Στους *SIOTs* της ελληνικής οικονομίας είναι δεδομένα τα διανύσματα της τελικής καταναλωτικής δαπάνης των νοικοκυριών σε εγχωρίως παραγόμενα, \mathbf{c} , και εισαγόμενα εμπορεύματα, \mathbf{c}^* . Έτσι, εκτιμούμε τις μήτρες των πραγματικών ωρομισθίων ως ακολούθως:

$$\mathbf{B} = (\mathbf{p}_0 \mathbf{c} + E_0 \mathbf{p}^* \mathbf{c}^*)^{-1} \mathbf{c} \mathbf{w}_0, \quad \mathbf{B}^* = (\mathbf{p}_0 \mathbf{c} + E_0 \mathbf{p}^* \mathbf{c}^*)^{-1} \mathbf{c}^* \mathbf{w}_0$$

(iv). Ο δείκτης διεθνούς ανταγωνιστικότητας (βλέπε εξίσωση (4)) καταρχάς αυξάνεται και εν συνεχεία μειώνεται συνεχώς, επιστρέφοντας μακροχρονίως στο αρχικό επίπεδό του.

(v). Το πραγματικό μέσο ποσοστό των κερδών (βλέπε εξίσωση (5)) καταρχάς μειώνεται και εν συνεχεία αυξάνεται συνεχώς, επιστρέφοντας μακροχρονίως στο αρχικό επίπεδό του. Επομένως, ακολουθεί αντίστροφη πορεία ως προς εκείνη, την οποία ακολουθεί στην περίπτωση της εσωτερικής υποτίμησης.

3. Εμπειρικά ευρήματα

Τα κύρια εμπειρικά ευρήματα, τα οποία εξάγονται από την εφαρμογή της προηγηθείσας θεωρητικής ανάλυσης στον *SIOT* της ελληνικής οικονομίας, για το έτος 2010, συνοψίζονται στους Πίνακες 1 και 2:⁸

(i). Στον Πίνακα 1 δίνεται η εκτιμηθείσα εξέλιξη του δείκτη διεθνούς ανταγωνιστικότητας για τις δύο περιπτώσεις υποτίμησης, για ποσοστά υποτίμησης από 10% έως και 50%, και για τρία έτη. Η προτελευταία σειρά των σχετικών με την εσωτερική υποτίμηση ευρημάτων δηλώνει το όριο, στο οποίο τείνει μακροχρονίως ο δείκτης. Η τελευταία σειρά των ιδίων ευρημάτων δηλώνει πόσα έτη απαιτούνται ούτως ώστε ο δείκτης να φτάσει εκείνη την τιμή, η οποία διαμορφώνεται στο τρίτο έτος μετά από μία ιδίου ύψους εξωτερική υποτίμηση: για παράδειγμα, τρία (3) έτη μετά από μία εξωτερική υποτίμηση της τάξης του 30%, ο δείκτης έχει κατέλθει στα επίπεδα του 111.2, ενώ απαιτούνται έξι (6) έτη εσωτερικής υποτίμησης της ίδιας τάξης, ούτως ώστε ο εν λόγω δείκτης να ανέλθει στα ίδια επίπεδα.

Όπως διαπιστώνεται, από αυτά τα ευρήματα, η *συγκριτική αποτελεσματικότητα* της εσωτερικής υποτίμησης αυξάνεται με το ύψος του ποσοστού υποτίμησης. Ωστόσο, δεν θα πρέπει να διαφύγει το εξής: ενώ μία εξωτερική υποτίμηση της τάξης του 50%-60% θα ήταν απολύτως εφικτή (και, όπως έχει υποστηριχτεί, απολύτως αναγκαία – βλέπε Katsinos and Mariolis, 2012, Μαριόλης, 2017, Ενότητα III), δεν ισχύει κατανάγκη το ίδιο με μία εσωτερική υποτίμηση της ίδιας τάξης, λόγω των ισχυρών

⁸ Σημειώνεται ότι, σε γενικές γραμμές, τα σχετικά με τις «χρονολογημένες ποσότητες εισαγομένων εισροών» και την εξωτερική υποτίμηση αναλυτικά, δηλαδή κλαδικά και τομεακά, ευρήματά μας, τα οποία δεν εκθέτουμε εδώ, χάρη συντομίας, δεν διαφέρουν πολύ από εκείνα για το έτος 2005 (Katsinos and Mariolis, 2012). Αυτό σημαίνει ότι, ήδη «προ-κρίσης», έχει αποκρυσταλλωθεί μία ορισμένη δομή της ελληνικής οικονομίας. Επίσης, το σύνολο των ευρημάτων μας για τις «χρονολογημένες ποσότητες» βρίσκεται σε σχέσεις συμφωνίας και συμπληρωματικότητας με εκείνα των Μαριόλη και Σώκλη (2017).

κοινωνικο-πολιτικών εντάσεων που θα αναπτύσσονταν. Επομένως, είναι περισσότερο πραγματοκρατικό να συγκρίνεται μία εσωτερική υποτίμηση στο εύρος του 20%-30% (η οποία και εφαρμόστηκε, εξάλλου) με μία εξωτερική υποτίμηση της τάξης του 50%. Και τα ευρήματα του Πίνακα 1 υποδεικνύουν ότι, σε αυτήν την περίπτωση, το πλεονέκτημα διεθνούς ανταγωνιστικότητας, το οποίο προσφέρεται από την εξωτερική υποτίμηση, είναι *πολύ* ισχυρότερο: για παράδειγμα, τρία (3) έτη μετά από μία εσωτερική υποτίμηση της τάξης του 30%, ο δείκτης διεθνούς ανταγωνιστικότητας βρίσκεται στο 108.2, ενώ τρία (3) έτη μετά από μία εξωτερική υποτίμηση της τάξης του 50%, ο εν λόγω δείκτης βρίσκεται στο 117.1.

Πίνακας 1. Η εξέλιξη του δείκτη διεθνούς ανταγωνιστικότητας

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΥΠΟΤΙΜΗΣΗ					
	$\varepsilon = 10\%$	$\varepsilon = 20\%$	$\varepsilon = 30\%$	$\varepsilon = 40\%$	$\varepsilon = 50\%$
$t = 0$	100	100	100	100	100
$t = 1$	101.13	102.28	103.46	104.67	105.91
$t = 2$	101.99	104.07	106.22	108.47	110.82
$t = 3$	102.60	105.34	108.22	111.27	114.50
$t \rightarrow +\infty$	104.04	108.47	113.20	118.40	124.11
	---	$t = 8$	$t = 6$	$t = 5$	$t = 4$
ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΥΠΟΤΙΜΗΣΗ					
	$\varepsilon = 10\%$	$\varepsilon = 20\%$	$\varepsilon = 30\%$	$\varepsilon = 40\%$	$\varepsilon = 50\%$
$t = 0$	110	120	130	140	150
$t = 1$	106.49	112.57	118.30	123.68	128.77
$t = 2$	105.06	109.68	113.92	117.82	121.43
$t = 3$	104.14	107.86	111.22	114.27	117.06

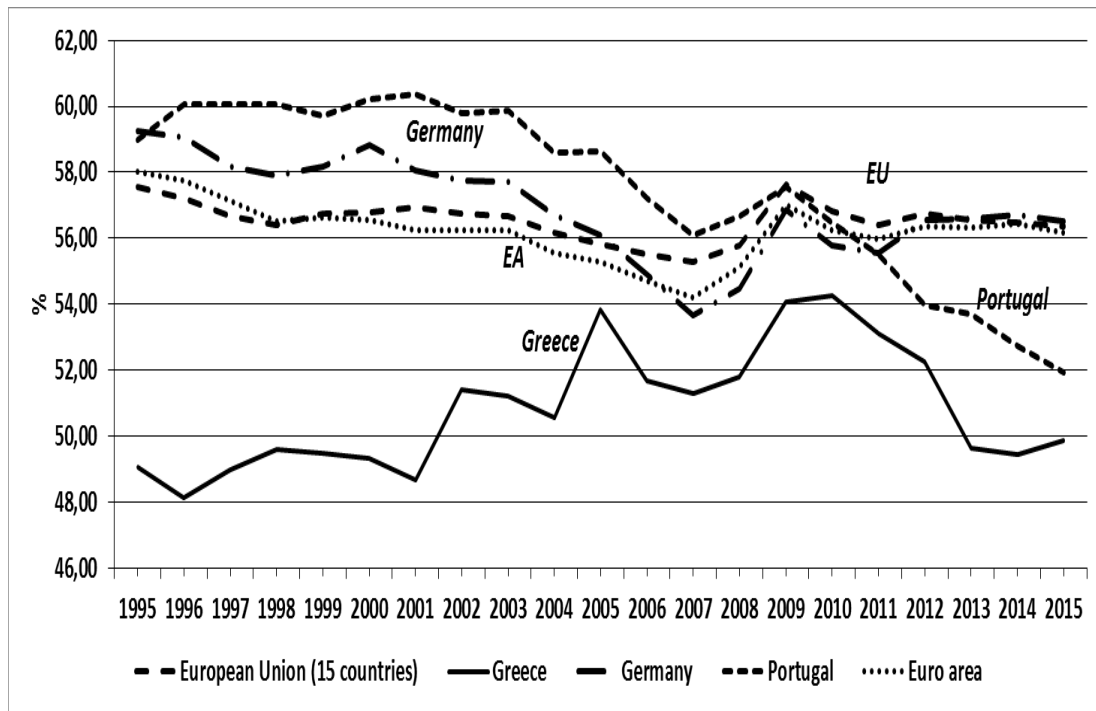
(ii). Στον Πίνακα 2 εκτίθεται η εκτιμηθείσα εξέλιξη του πραγματικού μέσου ποσοστού των κερδών για τα προαναφερθέντα, όχι εξωπραγματικά, ύψη υποτιμήσεων (δηλαδή, 20%-30% για την εσωτερική υποτίμηση έναντι 50% για την εξωτερική υποτίμηση) και, ενδεικτικά, για πέντε (5) έτη (στην τελευταία σειρά του εν λόγω Πίνακα αναγράφεται ο μέσος όρος (Μ.Ο.) των εκτιμηθέντων αριθμητικών τιμών αυτού του μεγέθους). Τα ευρήματα υποδεικνύουν ότι η εσωτερική υποτίμηση τείνει να ανακατανέμει το κοινωνικό εισόδημα υπέρ των κερδών σε *όχι* ασήμαντο βάθος χρόνου. Α-

ντιστρόφως, εάν οι μισθωτοί είναι σε θέση να διατηρήσουν αμετάβλητα τα πραγματικά ωρομίσθιά τους, ο προκαλούμενος από την εξωτερική υποτίμηση πληθωρισμός οδηγεί σε μείωση του πραγματικού μέσου ποσοστού των κερδών, ενώ θα μπορούσε να οδηγήσει, παραλλήλως, σε τόνωση της επενδυτικής ζήτησης, στην περίπτωση κατά την οποία σημειώνεται μία συμπίεση των πραγματικών επιτοκίων δανεισμού των επιχειρήσεων.

Τέλος, στο Σχήμα 1 απεικονίζεται, χάρη εμπειρικής πληρότητας, η εξέλιξη του «προσαρμοσμένου» (ως προς τη σύνθεση της συνολικής απασχόλησης σε απασχολούμενους και αυτοαπασχολούμενους) μεριδίου των μισθών στο ΑΕΠ (σε τιμές αγοράς) στην ελληνική, γερμανική και πορτογαλική οικονομία, καθώς και στην Ευρωπαϊκή Ένωση-15 και στην Ευρωζώνη, για την περίοδο 1995-2015. Διαπιστώνεται, λοιπόν, ότι στην ελληνική οικονομία το μερίδιο των μισθών βρίσκεται σε πολύ χαμηλά, συγκριτικώς, επίπεδα και ότι κατά την μετά-2010 περίοδο εμφάνισε μείωση της τάξης του 10%. Αξιοσημείωτη δε είναι και η εντός-Ευρωζώνης σταθερά καθοδική τάση του μεριδίου των μισθών στην πορτογαλική οικονομία, η οποία – ως γνωστόν – χαρακτηρίζεται, μαζί με την ελληνική, από ιδιαίτερος χαμηλά επίπεδα παραγωγικότητας.

Πίνακας 2. Η εξέλιξη του πραγματικού μέσου ποσοστού των κερδών

	ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΥΠΟΤΙΜΗΣΗ		ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΥΠΟΤΙΜΗΣΗ
	$\varepsilon = 20\%$	$\varepsilon = 30\%$	$\varepsilon = 50\%$
$t = 0$	84.7%	84.7%	84.7%
$t = 1$	91.6%	95.2%	68.6%
$t = 2$	88.8%	91.0%	73.7%
$t = 3$	87.6%	89.1%	76.3%
$t = 4$	86.7%	87.8%	78.0%
$t = 5$	86.1%	86.9%	79.3%
M.O.	88.16%	90.0%	75.18%

Σχήμα 1. Τα «προσαρμοσμένα» μερίδια των μισθών στο ΑΕΠ στην ελληνική και άλλες οικονομίες της ΕΖ και της ΕΕ, κατά την περίοδο 1995-2015

Πηγή: EUROSTAT, δημιουργήθηκε με: knoema.com.

4. Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Ο γενικός κανόνας είναι ότι η εσωτερική υποτίμηση τείνει να μειώσει περισσότερο τις τιμές εκείνων των εμπορευμάτων, τα οποία είναι «εντάσεως χρονολογημένων ποσοτήτων εργασίας». Ως εκ τούτου, είναι τόσο περισσότερο αποτελεσματική, σε όρους διεθνούς ανταγωνιστικότητας, όσο περισσότερο οι εξαγωγές μίας χώρας είναι «εντάσεως εργασίας». Από την άλλη πλευρά, η εξωτερική υποτίμηση τείνει να αυξήσει περισσότερο τις τιμές εκείνων των εμπορευμάτων, τα οποία είναι «εντάσεως χρονολογημένων ποσοτήτων εισαγομένων εισροών». Ως εκ τούτου, είναι τόσο περισσότερο αποτελεσματική όσο περισσότερο οι εξαγωγές μίας χώρας είναι «εντάσεως εγχωρίως παραγομένων εισροών».

Για την περίπτωση της ελληνικής οικονομίας, η παρούσα εμπειρική διερεύνηση έδειξε ότι η πολιτική της εσωτερικής υποτίμησης συνιστά μία συγκριτικά αργή και αναποτελεσματική διαδικασία βελτίωσης της διεθνούς ανταγωνιστικότητας. Επίσης, ανακατανέμει το κοινωνικό εισόδημα υπέρ των κερδών, σε όχι ασήμαντο βάθος χρόνου. Τέλος, αυτή η πολιτική εφαρμόστηκε σε συνθήκες (i) παράλληλης αύξησης των συντελεστών εμμέσων φόρων, και (ii) μη-ελέγχου, από τις εθνικές αρχές, της συναλλαγματικής ισοτιμίας, οπότε οι όποιες θετικές επιπτώσεις της στην ανταγωνιστικότητα αντιστρέφονταν στις περιόδους εκείνες, κατά τις οποίες σημειώνονταν ανατιμήσεις

του ευρώ, όπως – ιδίως – τον Ιούνιο 2010-Μάιο 2011 (ανατίμηση 19% ως προς το δολάριο ΗΠΑ) και τον Ιούλιο 2012-Μάιο 2014 (ανατίμηση 13% ως προς το δολάριο ΗΠΑ). Ως εκ τούτων, δεν φαίνεται ότι η εν λόγω πολιτική μπορούσε να οδηγήσει σε αξιόλογη άνοδο της διεθνούς ανταγωνιστικότητας, καίτοι συνέβαλε, πράγματι, στη μείωση του μεριδίου των μισθών στο ΑΕΠ (το οποίο είναι, εξάλλου, συστηματικά χαμηλό σε ευρωζωνικούς όρους) και, κατ' επέκταση, στη συμπίεση της συνολικής ενεργού ζήτησεως, στην εκβάθυνση της ύφεσης, στην υπερακόντιση της ανεργίας και, έτσι, δηλαδή μέσω συρρίκνωσης της όλης οικονομικής δραστηριότητας, σε διόρθωση των εξωτερικών και δημοσίων ελλειμμάτων της ελληνικής οικονομίας.

Δύναται, επομένως, να λεχθεί ότι δεν αναιρέθηκε εκείνος ο τόσο παλαιός όσο και απλός κανόνας, σύμφωνα με τον οποίο η μεταβολή της συναλλαγματικής ισοτιμίας προσομοιάζει με την αλλαγή της ώρας σε θερινή: «Προφανώς, είναι πολύ πιο απλό να αλλάξουν οι δείκτες του ρολογιού, το οποίο καθοδηγεί τους πάντες, από το να αλλάξει κάθε άτομο μεμονωμένα το υπόδειγμα αντίδρασής του ως προς το ρολόι, ακόμα και εάν όλοι θέλουν να το κάνουν. Η κατάσταση είναι ακριβώς ίδια στην αγορά συναλλάγματος. Είναι πολύ πιο απλό να καταστεί εφικτή η αλλαγή μίας τιμής, ήτοι η τιμή του συναλλάγματος, από το να βασιστείτε σε αλλαγές στην πληθώρα των τιμών, οι οποίες συναποτελούν τη διάρθρωση των ημεδαπών τιμών.» (Friedman, 1953, p. 173).

Σε κάθε περίπτωση, έπειτα από επτά χρόνια ύφεσης της ελληνικής οικονομίας, προέχει η απόρριψη των «οριζόντιων λογικών» και, επομένως, η εφαρμογή *διακλαδικά και διατομεακά* στοχευμένων πολιτικών βάσει πολύπλευρου προγράμματος ενεργοποίησης της αναπτυξιακής διαδικασίας και, σε δεύτερη φάση, παραγωγικής ανασυγκρότησης.

Αναφορές

Ελληνόγλωσσες

Μαριόλης, Θ., Οικονομίδης, Χ., Σταμάτης, Γ. και Φουστέρης, Ν. (1997) *Ποσοτική Εκτίμηση των Επιπτώσεων της Υποτίμησης στο «Κόστος» Παραγωγής*, Αθήνα, Κριτική.

Μαριόλης, Θ. (2017) *Ένα Πρόγραμμα Νέας Οικονομικής Πολιτικής για την Ελλάδα*, Αθήνα, Κοροντζής.

Μαριόλης, Θ. και Σώκλης, Γ. (2017) Η συμβολή συνιστωσών κόστους στη διαμόρφωση των τιμών της ελληνικής οικονομίας: Εμπειρική διερεύνηση βάσει του συμμετρικού πίνακα εισροών-εκροών του έτους 2010, Άρθρο που παρουσιάστηκε στο 2ο Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο με θέμα «Παραγωγική Ανασυ-

γκρότηση της Ελλάδας: Οικονομική Κρίση και Προοπτικές Ανάπτυξης», ΤΕΙ Κεντρικής Μακεδονίας, Σέρρες, 5-6 Μαΐου 2017.

Ξενόγλωσσες

- Blecker, R. A. (2011) Open economy models of distribution and growth, in: E. Hein and E. Stockhammer (Eds) *A Modern Guide to Keynesian Macroeconomics and Economic Policies*, Cheltenham, Edward Elgar.
- Friedman, M. (1953) *Essays in Positive Economics*, Chicago, The University of Chicago Press.
- International Labour Organization (2015) *Global Wage Report 2014/15. Wages and Income Inequality*, International Labour Office, Geneva.
- Katsinos, A and Mariolis, T. (2012) Switch to devalued drachma and cost-push inflation: a simple input-output approach to the Greek case, *Modern Economy*, 3 (2), pp. 164-170.
- Krause, U. (2015) *Positive Dynamical Systems in Discrete Time. Theory, Models, and Applications*, Berlin, Walter de Gruyter GmbH.
- Mariolis, T. (2008) Pure joint production, income distribution, employment and the exchange rate, *Metroeconomica*, 59 (4), pp. 656-665.
- Metcalf, J. S. and Steedman, I. (1981) Some long-run theory of employment, income distribution and the exchange rate, *The Manchester School*, 49 (1), pp. 1-20.
- Sraffa, P. (1932) Dr. Hayek on money and capital, *Economic Journal*, 42 (165), pp. 42-53.
- Sraffa, P. (1960) *Production of Commodities by Means of Commodities. Prelude to a Critique of Economic Theory*, Cambridge University Press, Cambridge (ελληνική έκδοση, με προλογικό σημείωμα του Γ. Κριμπά και μετάφραση του Σ. Βασιλάκη, από τις εκδόσεις Σύγχρονα Θέματα, Θεσσαλονίκη, 1985).